

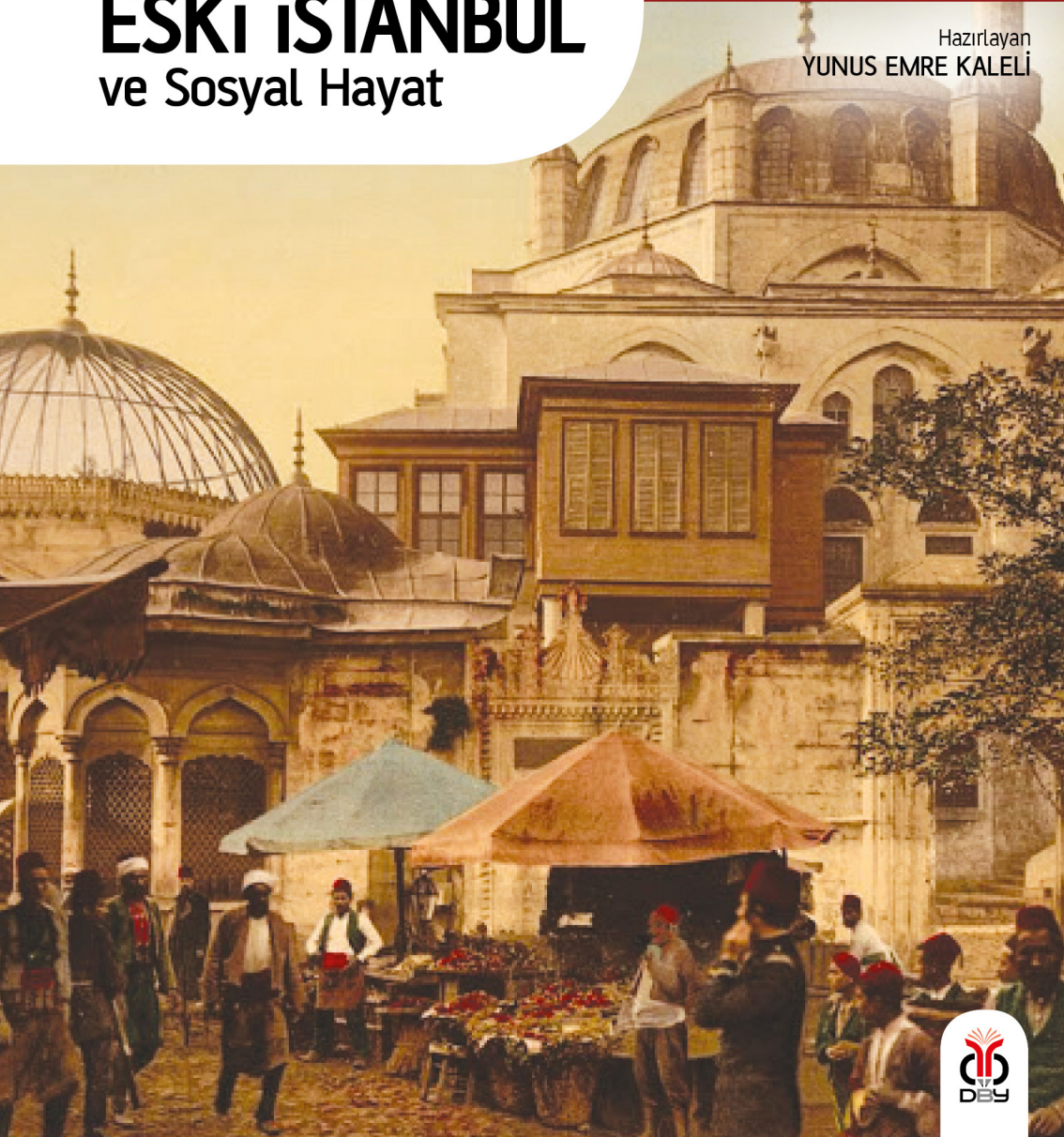
SÂTIA
HANIM
SULTAN

Sultan II. Abdülhamid'in Torunu
Sâtia Hanım Sultan'ın Hatıralarında

ESKİ İSTANBUL ve Sosyal Hayat

HATIRA

Hazırlayan
YUNUS EMRE KALELİ

SÂTIA HANIM SULTAN

Sultan II. Abdülhamid'in Torunu
Sâtia Hanım Sultan'ın Hatıralarında

ESKİ İSTANBUL ve Sosyal Hayat

HATIRA

Yayına Hazırlayan
YUNUS EMRE KALELİ

© 2019, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 63

Hatıra: 16

ISBN 978-605-4635-62-7

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2019

Yazar: Sâtiâ Hanım Sultan

Yayına Hazırlayan: Yunus Emre Kaleli

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Editör: Ahmet Zeki İzgöer

Sayfa Düzeni: DBY Ajans

Kapak Uygulama: Emre Güngör

Baskı/Cilt:

Step Ajans Matbaacılık (Sertifika No: 12266)

Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11

Bağcılar/İstanbul - Tel: 0212-4468846

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Sâtiâ Hanım Sultan

Sultan II. Abdülhamid'in Torunu Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında

ESKİ İSTANBUL VE SOSYAL HAYAT

/ Yayına Hazırlayan: Yunus Emre Kaleli

İstanbul : DBY Yayınları, 2019.

192 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 63) ___ Dizin var

ISBN 978-605-4635-62-7

1- Tarih 2- Hatıra 3-Osmanlı Medeniyeti 4- Sultan II. Abdülhamid 5- İstanbul

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Teşekkür	11
Ön Söz	13
Sâtiâ Hanım Sultan	17
Hayatı.....	17
Prof. Dr. Osman Turan ile Evliliği.....	19
Sâtiâ Turan ve Eserleri.....	20
Sâtiâ Hanım Sultan'ın Vefatı.....	23

Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında **ESKİ İSTANBUL VE SOSYAL HAYAT**

Sultan II. Abdülhamid Devrine Dair	27
Joan Haslip, Le Sultan: La Tragedia d'Abdul Hamid II Hakkında.....	33
Sultan Abdülhamid'in Hayatı.....	34
Sultan Abdülhamid'in Doğumu.....	34
Annesi Kimdi?.....	35
Fatih ve Güzel Sanatlar.....	49

Hayâl Olmuş Hakikatler.....	53
Ramazan Hazırlıkları.....	53
Ramazan Geceleri.....	55
Ramazan Eğlenceleri.....	56
Saray'da Ramazan.....	57
Harem'de İftar	58
Eski Ramazan Hatıraları.....	58
Nişan Taşları.....	61
Keçeçizâde Fuad Paşa'nın Nükteleri.....	65
Zemzem Kuyusu	69
Okçuluk ve Nişan Taşları.....	75
Bebek Camii'nde Bir Mevlid.....	79
Sultan III. Selim ve Latifeleri.....	83
Bu Namazın Rükû, Secdesi Yok mu?.....	85
Kapalıçarşı	87
Eski Esnaf Teşkilatı	91
Sanatkâr Padişahlar.....	93
Çırağan Sarayı.....	95
İstanbul'un Türbe ve Zâviyeleri.....	99
Helva Merasimi.....	101
Sultan Vahidettin'in Tahta Davet Edildiği Oda.....	105
Şirket-i Hayriye.....	109
Bayburt'un Kurtuluşu Münasebetiyle	113
Balıkçılık ve Tarihî İnkişâfı.....	117
Kız Kulesi.....	121
Türkiye'de İlk Saat	125
Türk Gibi Kuvvetli.....	129
Kırkpınar Karşılaşması.....	130
Mehterhâne	133
Çanakkale ve Golyat (Goliath) Kahramanı	137

Avrupalıların Osmanlı Padişahlarına Ubudiyetnâmeleri.....	143
---	-----

HATIRALAR VE TAHASSÜSLER

Ahmed Ferid Tek Beyefendi'nin Ardından.....	149
Hanife Oğuz Hanımefendi.....	153
Şaire Leylâ Hanım.....	155

SULTAN ABDÜLHAMİD'İN NA'ŞI ÖNÜNDE

Ahmed Refik

Yazının Hikâyesi.....	160
Sultan Abdülhamid'in Na'şî Önünde	161
Ekler / Fotoğraflar	169
Bibliyografya	181
Dizin	185

Teşekkür

Rahmetli amcam Osman Turan'ın bütün makalelerini dört ciltlik bir külliyatta toplayarak, 41 yıl gibi uzun bir aradan sonra böylesine büyük bir zahmete girişmiş olan ve buna mukabil büyük bir hizmete de imza atmış olan kıymetli araştırmacı/yazar sayın Yunus Emre Kaleli'nin son olarak, yengem merhûme Sâtiâ Turan'ın hayatını ve bütün yazılarını bir kitapta toplaması bizi ziyadesiyle memnun etmiş, kıymetli bir eseri daha Turan ailesine ve Türk ilim sahasına kazandırmıştır.

Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında Eski İstanbul ve Sosyal Hayat başlığıyla neşir hayatına kazandırılan bu çalışmayla mazide kalan ve özlemle yâd ettiğimiz İstanbul'u, eski İstanbul'un cemiyet hayatını, bugün dahi varlığını muhafaza eden Türk-İslâm medeniyetinin en güzîde eserlerinden mâadâ Türk tarihi, Türk kültür ve medeniyeti, Türk sanatı, Türk mimarisi, Türk edebiyatı ve bugün unutulmaya yüz tutmuş çoğu kahramanı ve daha birçok tarihî şahsiyetleri konu edinmesinin yanı sıra bilhassa Sultan Abdülhamid ile alakalı birçok orijinal bilgilere yer vermesi eserin önemini daha da artırmıştır.

Bu eser vesilesiyle sayın Yunus Emre Bey'e bir kez daha şükranlarımı sunarken, bu güzel çalışmayı yayınlayan Dün Bugün Yarın Yayınları'na şahsım, ailem, rahmetli amcam ve muhterem refikası rahmetli yengem adına teşekkürlerimi sunarım.

Fuat Turan
İstanbul, 2019

Ön Söz

Osmanlı hanedanının yurtdışına sürgün edilmesinden sonra birçok hanedan mensubu gibi Sultan Abdülhamid'in ilk şehzadesi Mehmed Selim Efendi'nin kızı Emine Nemîka Sultan ve kocası Ali Kenan Bey de sürgün edilenler arasındaydı. Ali Kenan Bey ve ailesi, sürgün kararının ardından Paris'e yerleşmişlerdi. Nemîka Sultan ve Ali Kenan Bey'in Paris'teki yaşamlarıyla alâkalı elimizde yeterince bilgi bulunmamakla beraber ailenin en küçük kızı ve bu çalışmanın da esas konusunu teşkil eden Sâtia Hanım Sultan'ın 25 Haziran 1927 yılında Paris'te doğduğunu bilmekteyiz.

Sâtia Sultan, babası Ali Kenan Bey ve annesi Emine Nemîka Sultan ile birlikte 1952 yılında Türkiye'ye avdet ederler. Burada devrin önemli tarihçilerinden ve aynı zamanda Demokrat Parti Trabzon milletvekili Prof. Dr. Osman Turan ile tanışır ve 1956 yılında evlenirler. Sâtia Sultan ve Osman Turan izdivaçlarından sonra 1973 yılına kadar Ankara'da, bu tarihten sonra vefatlarına kadar İstanbul'da ikâmet etmişlerdir.

Selçuklu Tarihi mütehasısı olan Osman Turan, tarihçi kimliğinin yanı sıra siyasetçi, mütefekkir ve dâvâ adamıdır. İlmî çalışmalarının yanı sıra devrin popüler dergi ve gazetelerine iç ve dış siyasetle ilgili mülâhazalarının olduğu makaleler yazmıştır. Bu münasebetle

dönemin birçok dergi ve gazeteleri Sâtiâ Turan'a da makale yazma teklifinde bulunmuşlardır. Bu tekliflere müspet cevap veren Sâtiâ Turan'ın ilk makalesi 1961 yılında *Hilâl* Dergisi'nde, son makalesi ise 1976 yılında haftalık olarak çıkan *Sebil* Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Sâtiâ Turan, 1970'li yıllarda yayın hayatına başlayan ve haftalık olarak çıkan *Ufuk* Gazetesi'nde de bir dönem yazarlık yapmıştır.

1961 ile 1978 yılları arasında incelenen dergi ve gazetelerle bunların incelendikleri yıllar ve tespit edilen yazı adetleri şöyledir:

Babûlî'de Sabah (1965-1972, 1 yazı), *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah* (1972-1978, 3 yazı), *Hilâl* (1958-1978, 7 yazı), *Sebil* (1976-1978, 1 yazı), *Ufuk* (1971-1978, 22 yazı).

Sâtiâ Turan'ın bütün makalelerini ihtiva eden bu çalışmayla kadim İstanbul'u hasretle yâd ederken, tarihe mâl olmuş birçok olayı ve şahsiyeti de daha yakından tanımış olacağız. Bu münasebetle Türklerin büyük kemankeşi Tozkoparan'dan, Osmanlı devrinin büyük güç-reşçileri Yörük Ali ve Aliçö'ya; bugün dahi bütün ihtişamıyla ayakta duran boğazın incisi Çırağan Sarayı'ndan Vahidettin Köşkü'ne; Çanakkale muharebelerinin unutulmuş kahramanlarından Goliath kahrmanı Ali Haydar (Öztalay) Bey'den Şaire Leylâ Hanım'a kadar daha birçok konu ve şahıs ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı devri İstanbul'unun tarihî güzelliklerini, hanedan geleneklerini, Osmanlı padişahlarının sanatkâr yönlerini, Türk cemiyet hayatının en güzel an'anelerini, asırlardır süregelen esnaf teşkilatının ve esnaflığın inceliklerini, helva merasimlerini ve Ramazan-ı Şerif'in büyük bir ilgiyle karşılandığı, saray erkânı ve İstanbul halkının bu ibadeti büyük bir şenliğe çevirmesi akıcı bir üslûpla anlatılmıştır.

Sultan Abdülhamid'in vefatının 101. yıldönümü münasebetiyle daha da anlamlı hale gelen bu eserde Sultan Abdülhamid hakkında az bilinen veya daha önce hiç değinilmemiş konular ele alınmıştır. Bu münasebetle Sultan Abdülhamid'in sanatkâr yönü ve yaptığı eserlerle birlikte Abdülhamid hakkında yazılmış tercüme bir eser

incelenmiştir. Bu eserde, Sultan Abdülhamid'in yetiştiği saray ortamı ve çocukluğuyla ilgili kıymetli bilgiler verilmiştir.

Bundan mâadâ Sultan Abdülhamid'in vefatı, Beylerbeyi Sarayı'ndan alınan na'sının Topkapı Sarayı'na, buradan da ebedî istirahatgâhı, Sultan II. Mahmud türbesine tevdiine kadar geçen zaman, cenaze alayında hazır bulunan şehzadegân, devlet erkânı, ayân, mebusân, ümerâ, süferâ, ricâl-i ilmîye, zâbitan ve bu muhteşem alayı mütehey-yiç kalplerle bekleyen payitaht halkının halet-i ruhiyyesi şairâne bir üslûpla tasvir edilmiştir. Tarihçi Ahmed Refik Altınay'ın kaleme aldığı bu yazıyla 33 yıl süren Sultan Abdülhamid devrinin bir portresi ve payitahtı kaplayan matem havası resmedilmiştir.

Bugün neşretmiş olduğumuz *Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında Eski İstanbul ve Sosyal Hayat* başlıklı bu eserle Sultan II. Abdülhamid'in torunlarından Sâtiâ Hanım Sultan'ın hayatı ve bütün makaleleri ilk kez neşir hayatına girmiştir. Eser muhteviyatı bakımından; Türk tarihi, kültür ve medeniyeti, Türk sanatı, Türk edebiyatı ve Osmanlı devri İstanbul'una dair daha birçok konu hakkında orijinal bilgiler içermektedir. Bu eser münasebetiyle Sultan Abdülhamid'in torunlarından muhterem Sâtiâ Hanım Sultan'ı ve büyük tarihçi, mütefekkir ve mefkûreci Prof. Dr. Osman Turan'ı hayırla ve minnetle yâd ederken, onların aziz hatıralarını gün yüzüne çıkarmamızda kaynak teşkil eden Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) ve İlmî Etütler Derneği (İLEM) çalışanlarına, Osman Turan'ın ağabeyinin oğlu Fuat Turan Bey'e ve Turan ailesine, DBY yayın ailesine ve bu eser vesilesiyle kendilerine daha az vakit ayırdığım sevgili aileme ayrı ayrı teşekkür ederim.

Yunus Emre Kaleli
İstanbul-Mardin/2019

Sâtiâ Hanım Sultan ve Osman Turan

Sâtiâ Hanım Sultan

HAYATI

Emine Sâtiâ Sultan, II. Abdülhamid'in ilk şehzadesi Mehmed Selim Efendi'nin kızı Emine Nemîka Sultan'ın Ali Kenan Bey ile izdivacından olan en küçük kızlarıdır. Annesi Nemîka Sultan, 1888 yılında Yıldız Sarayı'nda, babası Ali Kenan Bey ise 1882 yılında İstanbul'da doğmuştur.

Nemîka Sultan ile Ali Kenan Bey, 22 Haziran 1911 tarihinde Yıldız Sarayı'nda evlenmişlerdir. Ali Kenan Bey, Paris'te ünlü "Ecole Normale Superieure" okulunda okumuş ve Türkiye'ye döndüğünde alanında uzman bir yüksek maden mühendisi olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde Orman Maden Müdürlüğü'nde genel müdürlük yapmış ve Yüksek Mühendis Mektebi'nde muallim olarak jeoloji dersleri vermiştir. 16 Nisan 1921 tarihinde Mühendis Mektebi'ndeki görevinden istifa eden Ali Kenan Bey, bu göreve Ahmet Malik Bey'in atanmasını öğretmenler kuruluna önermiştir. Ali Kenan Bey'in Mühendis Mektebi'nden ayrılmasıyla ilgili bir malumata sahip olmamakla

birlikte bu dönem *Madeniyat Dersleri* adıyla bir ders kitabının olduğu bilinmektedir.¹

Ali Kenan Bey, 1930'lu yıllarda Trablusşam'da belediye reisliği yapmıştır. Ali Kenan Bey ve ailesi, Osmanlı hanedanının yurt dışına sürgün edilmesiyle Paris'e gitmişlerdir. Buradaki yaşamlarıyla ilgili bilgilerimiz kifayetsiz olmakla birlikte, 1952 yılında hanedan üyelerinin yurda dönebilmesi için çıkarılan özel bir kanunla Ali Kenan Bey, Nemika Sultan ve Sâtiha Sultan, ata yurduna dönmüşler ve burada "Esin" soyadını almışlardır.²

Ali Kenan Esin Bey, 1961 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Nemika Sultan ise 6 Eylül 1969 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Ailenin en küçük kızı olan Sâtiha Sultan 25 Haziran 1927 yılında Paris'te doğmuştur. Nemika Sultan'ın diğer çocukları; Fatma Fethiye Hanım Sultan (1912), Sultanzâde İbrahim Ethem Bey (1915) ve Sultanzâde Kâzım Bey (1918) İstanbul'da Göztepe Sarayı'nda doğmuşlardır.³

Meşhur edibelerimizden Münevver Ayaşlı Hanımefendi'ye göre Sâtiha Hanım Sultan; çocukluğu ve gençliği Paris'te geçmiş olmasına ve payitahttan uzak kalmasına rağmen ailesinden ve hanedan büyüklerinden aldığı eğitim ve terbiyeyle halis bir İstanbullu olup; zekâsı

¹ Erdal İnönü ve Osman Bahadır, *Türkiye'de Temel Bilimlerde İlk Araştırmacılar*, Bûke Kitapları, İstanbul 2007, s. 145-146. Ali Kenan Bey'in bu ders kitabından başka tespit edebildiğimiz "Rapport sur la mine plombo-auro-argentifère de Keban et sur le gisement de lignite de Bach-Vartenik dans le Vilayet de Mamourat-ul-Aziz", *Maden Tetkik Arama Enstitüsü Raporu* (1897); "Arghana Maden", *Revue Technique d'Orient*, Constantinople (1913); "Carte géologique et minéralogique de l'Anatolie Kemaliste", (Stamboul 1920) adlı çalışmaları mevcuttur.

² Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, c. II, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989, s. 320; Ayrıca Ali Kenan Bey'in Fransızca kaleme aldığı bir de eseri vardır. Bkz. *L'écriture Kuofique Appliquée a l'Emprimerie*, İstanbul 1921.

³ Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, s. 320; Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid*, Selis Yayınları, İstanbul 2008, s. 276.

Sâtiha Hanım Sultan'ın Hatıralarında

ESKİ İSTANBUL

VE SOSYAL HAYAT

Sultan II. Abdülhamid

Sultan II. Abdülhamid Devrine Dair¹

Osmanlı tahtının 33 yılını dolduran Sultan II. Abdülhamid devri Türk tarihinin en mühim ve tetkike şayan safhalarından birini teşkil eder. Bir Türk Sultanı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu korumak, Halife şuûr ve sıfatıyla da İslâmiyet'i müdafaa etmek vazifesi Sultan Abdülhamid'i iç ve dış, çeşitli devlet ve zümrelerin husumet veya sevgisinin hedefi haline getirmişti. Bu sebeple onun hakkında gerek saltanatı esnasında gerekse ondan sonra pek çok neşriyat yapılmıştır. Lâkin bu neşriyatın çok kere siyasî ve ideolojik tesirlerle yapıldığına veya uzun müddet sunî ve resmi bir düşmanlık propagandasının tesirinde kalan yazarların eseri olduğuna kısaca temas etmekte ve sebeplerini belirtmekte zaruret vardır.

İmparatorluğa göz diken veya Müslüman sömürgelere sahip bulunan devlet ve teşekküller, siyasî muvazenenin kendi menfaatlerine aykırı bozulmaması şartıyla bu kudretli Sultan'a,

¹ Joan Haslip, "Sultan Abdülhamid'in Hayatı", Çev. Sâtia Turan, *Hilâl*, Kasım 1961, sayı 21, s. 14-15. Sultan Abdülhamid döneminin genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı bu bölüm, Sâtia Hanım Sultan tarafından kaleme alınmış ve Prof. Dr. Osman Turan tarafından da tashih edilmiştir. (Haz.)

bâhusus onun halifelik makamına karşı çeşitli şekillerde mücadelede geçmişlerdi.

V. Murad gibi zayıf bir şahsiyeti tahta geçirmek üzere, Sultan Abdülaziz'e karşı yapılan askerî darbeyle muvaffak olduğunu zanneden darbenin faileri, bu hükümdarın aklı muvazenesinin bozulması neticesinde yalnız gayeyi kaybetmemişler; aynı zamanda Veli-aht Abdülhamid'i tahta çıkarmak mecburiyetiyle de (fâsık-ı mahrum gibi) daha müşkül bir duruma düşmüşlerdi. Gerçekten o zamana kadar pek tanınmamış bulunan yeni Sultan'ı, ister istemez tahta çıkarmakla hükümet darbesi geriye tepen bir silâh gibi fail ve mümessillerini Sultan Abdülaziz'e nazaran daha kuvvetli bir hükümdar ile karşılaştırmıştır. İmparatorluğun parçalanmasına sebep olan bu ilk darbeden sonra Sultan Abdülhamid'in kuvvetli şahsiyeti anlaşılınca, aleyhindeki kampanya da derhal başlamış oldu. Gariptir ki ona karşı başlayan bu propagandalar, hasta olan Sultan Murad namına yapılmış ve hürriyet mücadelesi şeklini almıştır. Bu sebeptendir ki daha ilk zamandan itibaren Sultan Abdülhamid korkunç bir propagandanın hedefi olmuş ve beynelmilelci tedhişçilerin karıştığı suikastlara maruz kalmıştır. Yalan ve iftiralar o derece mâhirane işlenmiş ve yerleşmişti ki artık o Avrupa'da "Kızıl Sultan" sıfatıyla tanınmaktaydı.

Münevverleri denize atmak suretiyle işlediği cinayetlerin ve hapisaneleri dolduran siyasî mahkûmların hikâyeleri o kadar propaganda edildikten sonra artık bu ad veya sıfatın tutulmuş olmasına hiç de hayret etmemelidir. Meşrutiyet'in ilânı, siyasî bir katl ve mahkûmiyetin asla vuku bulmadığını ispat etmekle, bütün bu hikâyelerin nasıl bir uydurma ve safsatadan ibaret bulunduğunu meydana koymuştur. Esasen Sultan Abdülhamid, saltanatı ve hatta memleketi için kan dökecek bir insan olsaydı, kendisini düşürmek için yapılan bütün tertipleri bozardı. Zira o her zaman bunu icra edecek sadık kuvvetlere ve umumî efkârın da daimî müzaheretine sahip bulunuyordu.

Bibliyografya

- (ALTINAY) Ahmed Refik, "Abdülhamid'in Na'sı Önünde I", Haz. Sâta Turan, *Hilâl*, sayı 50, Mart 1965, s. 7; "Abdülhamid'in Na'sı Önünde II", Haz. Sâta Turan, *Hilâl*, sayı 51, Mart 1965, s. 14, 31; "Abdülhamid'in Na'sı Önünde III", Haz. Sâta Turan, *Hilâl*, sayı 52, Haziran 1965, s. 18.
- AKGÜN Banu "Türk Süsleme Sanatında Hatailer", Ulusal Ergonomi Kongresi, Gaziantep 2012, s. 45-59.
- ARSLAN Mehmet, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- AYAŞLI Münevver, "Muhterem Sâta Turan", *Babâli'de Sabah*, 16 Ekim 1971.
- _____, "Osman Turan'ı Kaybettik", *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, sayı 2863, 28 Ocak 1978.
- AYVANSARAYI HÜSEYİN EFENDİ - ALİ SÂTİ EFENDİ - SÜLEYMÂN BESİM EFENDİ, *Hadikatü'l-Cevâmi'*, İstanbul Câmileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mârî Yapılar, İşaret Yayınları, İstanbul 2001.
- DEMİRCİ Nurdan, *Prof. Dr. Osman Turan'ın Hayatı ve Eserleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005.
- Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, 18 Ocak 1978, sayı 2853; 19 Ocak 1978, sayı 2854.

- EVLIYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme: İstanbul*, Haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, YKY, c. 2, İstanbul 2017.
- HASLIP Joan, "Sultan Abdülhamid'in Hayatı I", Çev. Sâtia Turan, *Hilâl*, Kasım 1961, sayı 21, s. 14-15; "Sultan Abdülhamid'in Hayatı II", Çev. Sâtia Turan, *Hilâl*, Aralık 1961, sayı 22, s. 7-8; "Sultan Abdülhamid'in Hayatı III", Çev. Sâtia Turan, *Hilâl*, Şubat 1962, sayı 24, s. 15-16; "Sultan Abdülhamid'in Hayatı IV", Çev. Sâtia Turan, *Hilâl*, Mart 1962, sayı 25, s. 20.
- İNÖNÜ Erdal - BAHADIR Osman, *Türkiye'de Temel Bilimlerde İlk Araştırmacılar*, Bûke Kitapları, İstanbul 2007.
- Milliyet, "Sâtia Hanım Sultan'a Veda", 9 Haziran 2003.
- OĞUZ İsmail, "Osman Turan Hocamız", *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, sayı 2859, 24 Ocak 1978; sayı 2860, 25 Ocak 1978.
- OSMANOĞLU Ayşe, *Babam Sultan Abdülhamid*, Selis Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖZCAN Ömer - ÖZDEMİR Çağatay, "Yücel Hacaloğlu ile 1960 Öncesi Türk Yurdu Hakkında Sohbet", *Türk Yurdu*, sayı 282, Şubat 2011.
- ÖZTUNA Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür Bakanlığı Yayını, c. II, Ankara 1989.
- SAZ Leylâ, *Harem'de Yaşam*, Haz. Sedat Demir, DBY Yayınları, İstanbul 2012.
- ŞAKİR Ziya, "İslamların Mukaddes Yeri: Kâbe", Resimli Tarih Mecmuası, 8 Ağustos 1950, s. 293-295.
- TURAN Osman, "Eski Türklerde Ok'un Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", *Belleten*, c. 9, sayı 35, Ankara 1945, s. 305-318.
- _____, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Turan Neşriyat Yurdu, c. I, İstanbul 1969.
- TURAN Sâtia, "Ahmed Ferid Tek Beyefendi'nin Ardından", *Babûlî'de Sabah*, 3 Aralık 1971, sayı 2316.
- _____, "Avrupalıların Osmanlı Padişahlarına Ubudiyetnâmeleri", *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, 18 Temmuz 1972.
- _____, "Balıkçılık ve Tarihi İnkişâfı", *Ufuk*, 8 Mart 1972, sayı 136.
- _____, "Bayburt'un Kurtuluşu Münasebetiyle", *Ufuk*, 23 Şubat 1972, sayı 134.

- _____, "Bebek Camii'nde Bir Mevlid", *Ufuk*, 20 Ekim 1971, sayı 116.
- _____, "Çanakkale ve Golyat Kahramanı", *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, 4 Temmuz 1972.
- _____, "Çırağan Sarayı", *Ufuk*, 12 Ocak 1972, sayı 128.
- _____, "Dikilitaş ve Nişantaşı", *Ufuk*, 13 Ekim 1971, sayı 115.
- _____, "Emine Sâtia Hanım Sultan'ı Kaybettik", *Türkiye*, 14 Haziran 2003.
- _____, "Eski Esnaf Teşkilatı", *Ufuk*, 29 Aralık 1971, sayı 126.
- _____, "Eski Ramazan Hatıraları", *Ufuk*, 10 Kasım 1971, sayı 119.
- _____, "Fatih ve Güzel Sanatlar", *Hilâl*, Haziran 1963, sayı 40, s. 9-12.
- _____, "Hatıralar ve Tahassüsler: Hanife Oğuz Hanımefendi", *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, 1 Kasım 1972.
- _____, "Hayal Olmuş Hakikatler", *Hilâl*, sayı 45, s. 6-7.
- _____, "Hayal Olmuş Hakikatler I", *Ufuk*, 27 Ekim 1971, sayı 117.
- _____, "Hayal Olmuş Hakikatler II", *Ufuk*, 3 Kasım 1971, sayı 118.
- _____, "Helva Merasimi", *Ufuk*, 26 Ocak 1972, sayı 130.
- _____, "İstanbul Türbe ve Zaviyeleri", *Ufuk*, 19 Ocak 1972, sayı 129.
- _____, "Kapalıçarşı", *Ufuk*, 15 Aralık 1971, sayı 124.
- _____, "Kapalıçarşı Yangınları", *Ufuk*, 22 Aralık 1971, sayı 125.
- _____, "Keçecizâde Fuad Paşa'nın Nükteleri", *Hilâl*, sayı 48, s. 19.
- _____, "Kızkulesi I", *Ufuk*, 15 Mart 1972, sayı 137; "Kızkulesi II", *Ufuk*, 22 Mart 1972, sayı 138.
- _____, "Mehterhâne", *Ufuk*, 24 Mayıs 1972, sayı 147.
- _____, "Nişan Taşları", *Hilâl*, sayı 47, s. 10-24.
- _____, "Nişan Taşları 1", *Ufuk*, 29 Eylül 1971, sayı 113.
- _____, "Nişan Taşları 2", *Ufuk*, 6 Ekim 1971, sayı 114.
- _____, "Okçuluk ve Nişan Taşları", *Ufuk*, 22 Eylül 1971, sayı 112.
- _____, "Sanatkâr Padişahlar", *Ufuk*, 5 Ocak 1972, sayı 127.
- _____, "Sultan Vahidettin'in Tahta Davet Edildiği Oda", *Ufuk*, 2 Şubat 1972, sayı 131.
- _____, "Şâir Leylâ Hanım", *Sebil*, 20 Haziran 1976, sayı 25, s. 14.
- _____, "Şirket-i Hayriye", *Ufuk*, 16 Şubat 1972, sayı 133.

- _____, “Türk Gibi Kuvvetli I”, *Ufuk*, 5 Nisan 1972, sayı 140; “Türk Gibi Kuvvetli II”, *Ufuk*, 12 Nisan 1972, sayı 141.
- _____, “Türkiye’de İlk Saat”, *Ufuk*, 29 Mart 1972, sayı 139.
- _____, “III. Selim ve Latifeleri I”, *Ufuk*, 17 Kasım 1971, sayı 120; “III. Selim’in Latifeleri II”, *Ufuk*, 24 Kasım 1971, sayı 121.
- _____, “Zemzem Kuyusu”, *Hilâl*, Kasım 1965, sayı 55, s. 19-20.
- ÜNAL Yenal, *Ahmet Ferit Tek*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2009.

Dizin

A

- Abant Gölü 117
Abdullah Ağa (Padişahın Silahdârı) 61
Abdurrahman Şeref Bey 160
Acem 144
âdâb-ı muâşer 38
Ahmed Ferid Tek 148, 149, 152
Ahmed Fethi Paşa (Tophane Mü-
şiri) 100
Ahmed Refik Altınay (tarihçi) 160,
161, 168
Ahmet Malik Bey 17
Akdeniz 42, 88, 144
Alay Köşkü 128
Aliço (güreşçi) 14, 129, 130, 131, 132
Ali Haydar Bey 173
Ali Haydar Öztalay Bey (Torpido Za-
biti) 14, 137
Ali Kenan Bey (Emine Nemika Sultan’ın
eşi) 13, 17, 18, 19, 170
Âli Paşa 65
Alkibiyades 121
Alman/Almanya 125, 144, 167
Anadolu 44, 59, 105, 139, 140, 144
Ankara 13, 18, 20, 75, 77, 93, 151
Ankara Türk Ocağı Umumi Mer-
kezi 93

- Apollo* Mecmuası 50
Arap 29, 36, 38, 72, 102, 167
Arap-Mısır İmparatorluğu 41
Arap Şeyhi 43
Arnavut 29, 31
Arnavutköy 37, 38, 59
Arz Odası 166
Asya 37, 52, 118
Âşık Hicranî 113
Ata Bey (Tarihçi) 100
Atiye Sultan (Ahmed Fethi Paşa’nın
zevcesi) 100
At Meydanı 146
Avrupa (-lı, -lılar) 28, 29, 33, 39, 42,
67, 95, 121, 143, 144
Avrupa muharebesi 42
Ayasofya 44, 55, 64, 167
Aynalıçeşme 77
Ayrılık Çeşmesi 66
Ayşe Osmanoğlu (Sultan II. Abdülha-
mid’in kızı) 19, 177
Azerbaycan 144

B

- Babâli 35, 36, 40, 41, 42, 110, 153
Babâli’de Sabah 14, 20, 153
Bâbil 69

Bağdat Seferi 128
Bakırköy 31
Balkan Harbi 151
Balkanlar 44, 88
Balyan (Ermeni mimar) 43, 95
Bayburt 113
Bebek 78, 79, 80, 81, 110
Bebek Camii 78, 79, 80, 81
Bebek Kasrı 81
Belçikalı 29
Bellini. *bk.* Gentilen Bellini (ressam)
Berât Kandili 73, 79
Beşiktaş 18, 76, 109
Beyazıt Camii 55
Beyazıt Devlet Kütüphanesi 15
Beylerbeyi 31, 59, 109, 161, 162
Beyoğlu 77
Beytullah. *bk.* Kâbe
Bezmiâlem Sultan (Sultan Abdülme-
cid'in validesi) 100
Bilal Ağa (Hazine Vekili) 61
Billur Köşk 96, 97
Bizans 162, 167
Boğaz 36, 38, 59, 60
Boğaziçi 58, 59, 60, 62, 95, 96, 109,
110, 111
boğaz sahilleri 43
Bostan İskeleyi 84
Bulgar 29, 129
Burhaneddin Efendi 105
Bursalı Tâhir Bey 158
Bursa Ulu Camii 63
Büyük Britanya 40
Büyük Çarşı. *bk.* Kapalıçarşı
Büyükdere Körfezi 59
Büyük Millet Meclisi 93

C
Constanzio da Ferrara 49

Ç
Çamlıca 99
Çanakkale 14, 41, 137, 138, 142
Çanakkale Boğaziçi 41, 142

Çanakkale muharebeleri 14
Çapa Hastanesi 23
Çar I. Nicola 68
Çemberlitaş 56
Çengelköy 59, 105, 106, 107
Çengelköy Kasrı 106, 107
Çerkez Rakkâse Tirimüjân 35, 36,
37, 38, 44, 46
Çırağan Sarayı 14, 36, 38, 44, 95, 96, 97
Çin (-liler) 118
Çubuklu 59

D
Dede Efendi 102
Dede Korkut 75
Demokrat Parti 13
Dikilitaş semti 22, 63
“Dikilitaş ve Nişantaşı” (Sâta Sultan’ın
kaleme aldığı makale) 22
Dilenci Vapuru 110, 111
Divan (Leylâ Hanım Divanı) 156
“Divan Şairi Leylâ Hanım” (Sâta
Sultan’ın kaleme aldığı makale) 22
Divanyolu 68
Diyarbakir 144
Dünya’da ve Türkiye’de Sabah 14,
20, 153
Dürr-i Nev (Dürnev) Kadın Sultan
(Sultan Abdülaziz’in zevcesi) 100
Dürziler 44

E
Ecole Normale Superieure (Paris’te
ünlü bir okul) 17
Eflâkî Dede 126, 127
Emel Esin Hanımefendi 152
Emine Nemîka Sultan (Mehmed Se-
lim Efendi’nin kızı) 13, 17, 18, 170,
172, 177
Emine Sultan (Sultan Abdülaziz’in ke-
rimesi ve Şeref Paşa’nın zevcesi) 100
Eminönü 88
Emirü’l-Müminîn, Hakanü’l-Berreyn,
Zıllullahi fi’l-Âlem (Müslümanların

Sultanı, Deniz ve Karaların Hakanı,
Allah’ın yeryüzündeki gölgesi) 39
Enderun 46, 125, 162, 163, 166, 167
Enver Paşa 107, 108, 139, 142
Erbaîn Helvası 101, 102
Erenköy 24
Ermeni 29, 31, 43, 122
Ermeni tüccarı 43
Ertuğrul Camii 100
Eski Saray (Topkapı Sarayı) 40
Esmâ Sultan Sarayı 99
esnaf teşkilatı 14, 91
Evliya Çelebi 64, 88, 121, 122, 123, 128
Eyüp 84
Eyüpsultan Camii 55

F
Fatih Camii 23, 55
Fatih Sultan Mehmed 39, 43, 44, 49, 50,
51, 52, 76, 80, 88, 104, 105, 123, 178
Fatih Sultan Mehmed Camii 125
“Fatih ve Güzel Sanatlar” (Sâta
Sultan’ın kaleme aldığı makale)
22, 49, 51
Fatma Fethiye Hanım Sultan (Emine
Nemîka Sultan’ın kızı) 18
Febüs Efendi (fotoğrafçı) 142
Ferdinand 144, 145
I. Ferdinand (Macaristan Kralı) 144
Ferid Tek Bey 148, 149, 150, 151,
152, 173
Filistin 70, 118
Firavun 69, 70
Frânçesko 145
I. François (Fransa Kralı) 144
Frankiyan 145
Fransa 39, 66, 143, 144, 145, 149
Fransız (-lar) 40, 50, 67, 151
Fuat Turan (Osman Turan’ın ağabe-
yinin oğlu) 15

G
Galata 62, 158
Galata Mevlevihânesi 158

Galeri Nationale 50
Galip Paşa Camii (Erenköy) 24
Gentilen Bellini (ressam) 48, 49
Giovanni Dario (Venedik Elçisi) 49
Girit 66
Girit meselesi 66
Golyat/Goliath (İngiliz harp gemisi)
137, 138, 141
Göksu 59, 109
Göktürkler 75
Göztepe Sarayı 18
Guillet (Fransız tarihçisi) 50
Gülhane Hatt-ı Şerifi 42
Gürcü 83

H
Habsburg (Avusturya-Macaristan) 42
Hacer’ül Esved 72
Hacivat ile Karagöz 21, 56, 84
Hafız Kaptan (Mayın Kumandanı) 140
Haleb 144
Halep Sancağı 88
Haliç 45, 163, 164
Halife 27, 143
halifelik makamı 28
Halil Paşa 130
hal’ vakası 31, 102
Hamdi Paşa (vezir) 67
Hamidâbâd Torpidosu 139
Hamid Efendi (Kazasker Moralizâde)
155, 156
Hamidiye Camii 162, 166
Hanedan mensupları 57
Hanife Oğuz Hanımefendi 153
Hanovre veya Hohenzollern (Prusya
Kraliyet Ailesi) 42
Hanzâde Sultan 79
Hareket Ordusu 30, 31
Harem 34, 35, 36, 38, 43, 44, 45, 58,
107, 157, 158, 165
Harem ağaları 35, 36, 37, 38, 43, 44,
46, 57, 107
Harem İskeleyi 58
Harem (semt) 121

Hâssa ordusu 30
hatai 51
Hatemü'l-Mülûk (İslâm hükümdarlarının sonuncusu) 30
Hatice Sultan (Sultan II. Mahmud'un kızı) 100
Hattat İsmail Hakkı 80
Hatt-ı Hümayûn 42
"Hayal Olmuş Hakikatler" (Sâta Sultan'ın kaleme aldığı makale) 21, 53
Hayrullah Efendi Yalısı 110
Hazine-i Hâssa 93
Hekimoğlu Ali Paşa 122
Helva Merasimleri 14, 101
Helva Sohbetleri 101
Hristiyanlar 44
Hurka-i Saadet 57, 58, 162, 163, 164, 165, 166
Hübetullah Sultan (Sultan II. Mahmud'un hemşiresi) 100
Hicaz 71
Hicranî Baba 113, 114, 115
Hilafet 30
Hilâl (Dergi) 14, 20, 21, 53, 161
Hindistan 41, 118
Histoire du Règne de Mahomet II. Empereur des Turcs 50
Hocapaşa (semt) 68, 89
Hristiyanlar 42
Hünkâr İskeleyi anlaşması 41
Hünkâr İskeleyi muahedesi 42
Hüsameddin Ağa (Kahvecibaşı) 61
Hüseyin Bey (İhtisab Ağası) 68
Hüseyin Nihal Atsız 19
Hüseyin Paşa 63
Hz. Adem 117
Hz. Davud 92
Hz. Hacer 70, 71
Hz. İbrahim 69, 70, 71, 92
Hz. İdris 92
Hz. İlyas 92
Hz. İsa 68
Hz. İshak 70
Hz. İsmail 70, 71

Hz. Lokman 92
Hz. Muhammed 57, 68, 73, 76
Hz. Nuh 92
Hz. Şit 92
Hz. Yunus 92
Hz. Yusuf 92
Hz. Zülkifl 92

I

Ihlamur 61, 62, 64, 76
Ihlamurkuyu Mezarlığı 24
Ihlamur mesiresi 61, 63, 64

İ

İfham Gazetesi 151
İğneada 139
İLEM (İlmî Etütler Derneği) 15
İmparatoriçe Josephin 39
İngiliz-Avusturya donanması 42
İngiliz (-ler) 33, 40, 119, 127, 137, 141, 150, 151
İngiltere 40, 41, 81, 109
İrini Kilisesi 167
İSAM (İslâm Araştırmaları Merkezi) 15
İsmail Oğuz Bey (Dünya'da ve Türkiye'de Sabah Gazetesi'nin yazarı ve müdürü) 153, 154
İsmail Paşa (Mısır Valisi) 66, 67, 110
İspanya 143, 144
İstanbul 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 30, 36, 40, 41, 43, 49, 50, 51, 52, 53, 59, 63, 64, 72, 80, 83, 84, 87, 88, 89, 91, 95, 96, 99, 100, 109, 110, 122, 123, 125, 127, 130, 139, 142, 150, 151, 152, 156, 158, 161
İstanbul Boğazı 41, 105, 122
İstanbulun (bir tür kıyafet) 42
İstanbullu 58
İstanbul Sarayı 49
İstinye 59
İtalya 49, 144
İtalyan 43, 49, 100
İttihatçı (-lar) 31, 32, 149, 150, 151

J

Jean Jacques Rousseau 127
Joan Haslip (İngiliz yazar) 33, 47
Jön Türk 29, 149, 150

K

Kâbe 71, 72, 165, 166
Kadıköy 20, 58
Kadınlar Dairesi 44
Kadir geceleri 57
Kafkasya dağları 38
Kâğıthane deresi 85
Kâmile Hanım Sultan 100
Kandilli 59
Kanlıca 110
Kanlıdere 138
Kanuni Sultan Süleyman 39, 41, 88, 125, 135, 144, 145
Kapalıçarşı (Büyük Çarşı) 87, 88, 89, 90
Karadeniz 41, 42, 121, 144
Karaman 144
Kasımpaşalı Hayalî Hafız 84, 85
Kavalalı Mehmed Ali Paşa 41, 42
Keçecizâde Fuad Paşa (elçi, sadrazam, hariciye nâzırı) 65, 66, 67, 68, 110
Keçecizâde İzzet Molla 156
Kemaleddin Bey 80
Kıbrıslı Mehmed Paşa (Sadrazam) 100
Kırkpınar 130, 131, 132
"Kızıl Sultan" 28
Kız Kulesi 120, 121, 122, 123, 124
Kilitbahir 140
Kontluk 50
Konya 66
Köçeoğlu 105
Kraliçe Elizabeth 139, 141
Kudüs 144
Kuleli 59
Kureyş 73
Kuzguncuk 59
Kürdistan 144

L

Lâleli Camii 55
Layos/II. Lajos (Macar Kralı) 145
Leander's Tower. bk. Kız Kulesi
Leylâ Hanım. bk. Şaire Leylâ Hanım
Londra 50, 97, 151
Lord Palmerston 40, 41
XVI. Louis (Fransa Kralı) 143

M

Mâbeyn erkânı 58
Madeniyat Dersleri 18
Mahmutpaşa Camii 55
Mahmut Şevket Paşa 31
Mahya 21, 56
Marmara 45, 59, 137, 139, 162
Marmara denizi 45
Martinik Adası 39
Maruniler 44
Mateo del Parti 49
Matmazel du Buc de Rivry 39
Mecid Bey 80
Meclis-i Mebusân 150, 151
Meddah 56
Medine 144
Mehmed Âbid Efendi (Sultan II. Abdülhamid'in en küçük şehzadesi) 19
Mehmed Selim Efendi (Sultan Abdülhamid'in ilk şehzadesi) 13, 17, 171
Mehterhâne 133, 134, 167
Mekke 72, 144
Men'-i İhtikâr (Karaborsa) Komisyonu 139
Menzil oku 63
Merasim Köşkü 97
II. Meşrutiyet 17, 150
Meşrutiyet'in ilânı 28, 29
Meydancı Dede 102
Mısır Çarşısı 87
Mısır (-lı, -lılar) 41, 42, 45, 66, 67, 69, 70, 118, 144, 150
Mihrişah Sultan 83, 84

Mithat Paşa 129, 130
Mohaç 135, 144, 145
Morto limanı 139
Muallim Naci 100
Muavenet-i Milliye 137
Muin Tayanç Bey (Dr.) 51, 52
Mukaddes Emanetler 57, 58
Musâhip Kasım Ağa 61
Mustafa Aksaraylı 127
Mustafa Kemal Paşa 151
Müfide Hanımefendi 152
Müslüman sömürgeler 27
Mütercim Reşid Paşa 43

N
III. Napolyon 66
Nâşid. *bk.* Şair Nâşid
Nazım Paşa (Edirne Kumandanı) 31
Nemika Sultan. *bk.* Emine Nemika Sultan (Mehmed Selim Efendi'nin kızı)
Neslişah Sultan (Sultan Vahidettin'in torunu) 79
Nevres Paşa (Sultan Abdülaziz devri Maliye Nazırı) 110
Nevşehirlî İbrahim Paşa 123
Nihal Atsız. *bk.* Hüseyin Nihal Atsız
Nişan Taşı (-ları) 22, 61, 63, 64, 74, 75
Nuruosmaniye 89

O
Oğuzlar 75
"Okçuluk ve Nişan Taşları" (Sâta Sultan'ın kaleme aldığı makale) 22, 75
Ok Meydanı 174
Orta Asya 52
Ortaköy 59
Osmanlı devri 14
Osmanlı hanedanı 13, 18, 37, 39, 42, 60, 79, 163
Osmanlı padişahları 14, 73, 93, 143
Osmanlı sultanları 22, 39
Osman Nuri Ergin 133

Osman Turan (Prof. Dr.; tarihçi, mütefekkir ve mefkûreci) 13, 15, 16, 19, 20, 23, 24, 75, 153, 169, 170, 176
31 Mart Vakası 29, 30, 31

P

Paris 13, 17, 18, 19, 29, 33, 50, 149, 150, 151
Payitaht 30
Petervaradin Meydan Muharebesi 128
Ponsonby (İngiltere Sefiri) 81
Putra Oku 63, 64

R

Ramazan âlemleri 59
Ramazan eğlenceleri 56, 59
Ramazan-ı Şerif 14, 21, 22, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60
Refik Saydam 77
Renée Villoteau (Fransız tercüman, yazar) 33, 34
Reşad Ekrem Koçu 133
Robert White (İngiltere'deki tanınmış bir firma) 109
Romanoflar (Rus) 42
Rum 29, 43, 144
Rumeli 59, 109, 130, 140, 144
Rumelihisarı 79
Rumelihisarı Caddesi 80
Rumelili Mehmed Paşa (saatçi) 128
Rumî 51
Rum Patriği 43
Rusya 41, 42, 68
Rüstem Ağa 63
Rüştü Paşa (Mütercim) 65

S

Sabiha Sultan 79
Sadullah Paşa (Viyana Sefiri) 100
Saffet Paşa 110
Said Halim Paşa (Sadrazam) 100
Said Şakir Ağa 63
Saint Petersburg kabinesi 41
Salacak 58, 121

Saliha - Naciye Kadın Sultan (Sultan II. Abdülhamid'in zevcesi) 100
Saliha Sultan (Sultan II. Mahmud'un kızı) 100
Saltanat 30, 85, 89, 143
"Sanatkâr Padişahlar" (Sâta Sultan'ın kaleme aldığı makale) 22, 93
Sâra (Hz. İbrahim'in eşi) 69, 70, 71
Saray'da Ramazan 57
Sarkis Balyan Efendi (Çırağan Sarayı'nın mimarı) 95
Sâta (Turan) Hanım Sultan 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 53, 61, 83, 87, 105, 113, 121, 123, 129, 161, 169
Sebil Gazetesi 14, 20
Seddülbahir 138
Selanik 30
Selçuklu Tarihi 13
Seyfullah Esin Beyefendi 152
Seyyid Süleyman Leziz 127
Silivrikapı 23
Sir Stratford Canning (Büyük Britanya elçisi) 40, 41, 42, 43, 46, 47
Sivrihisar 138
Siyasî İlimler Mektebi 149, 150
Soğanlıdere 140
Sultan Abdülaziz 28, 37, 65, 66, 67, 95, 96, 97, 100, 132, 143
Sultan Abdülmecid 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 99, 100, 105, 127, 157
Sultanahmet Camii 55
Sultan Bâyezid Han 145
Sultanhisar 138
Sultan I. Abdülhamid 40, 73
Sultan I. Ahmed 72
Sultan II. Abdülhamid 13, 14, 15, 17, 19, 21, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 40, 44, 45, 46, 47, 57, 89, 93, 94, 97, 100, 105, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168
Sultan III. Ahmed 80, 121, 123
Sultan III. Mehmed 81

Sultan III. Murad 127, 128, 146
Sultan III. Mustafa 83
Sultan III. Selim 61, 62, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 143, 144, 145, 163, 167
Sultan II. Mahmud 39, 41, 44, 62, 64, 95, 98, 99, 100, 127, 143, 156
Sultan II. Mustafa 89
Sultan IV. Murad 73, 128
Sultan Mahmud 37, 40, 62, 63, 99, 129, 161, 167
Sultan Mahmud Türbesi 99, 161, 167
Sultan Murad 46
Sultanselim Camii 55
Sultan VI. Mehmed Vahidettin 79, 105, 107
Sultan V. Mehmed Reşad 106, 107
Sultan V. Murad 28
Sultanzâde İbrahim Ethem Bey (Emine Nemika Sultan'ın oğlu) 18
Sultanzâde Kâzım Bey (Emine Nemika Sultan'ın oğlu) 18
Suriye 42, 69
Surnâme 127
sürgün 13, 18, 149, 151

Ş
Şaire Leylâ Hanım 14, 22, 155, 156, 157, 158
Şair Enderunlu Vâsıf 63, 84, 142
Şair Nâşid 61, 62
Şair Şakir 62, 64
Şam 88, 122, 144
Şam Vilâyeti 88
şark masalları 41
Şarlken (İspanya Kralı) 144, 145
Şehzadebaşı 55, 56
Şehzadebaşı Camii 55
Şehzade Vahidettin Efendi 105
Şeyh Zâfir Medeni 100
Şeyh Zâfir Tekkesi 100
Şirket-i Hayriye 109, 111
Şişhane Karakolu 77
Şövalyelik 50

Şura-yı Ümmet Gazetesi (Ahmed Ferit Tek Beyefendinin Mısır'da çıkarılmış olduğu gazete) 150

T

Talat Paşa (İttihatçıların lideri) 32, 107, 108
Tarabya 109
Teravîh namazı 56, 57, 59
Terbiye Kapısı 91
Teşvikiye 61, 63
Tevfik Fikret 29
Tevfik Paşa (Osmanlı Hariciye Nazırı) 94
The Sultan: The Life of Abdul Hamid II (Joan Haslip'in eseri) 21
Tokyo 151
Topağacı 63, 64
Tophane 41, 100, 109
Topkapı Sarayı 40, 49, 57, 80, 85, 127, 161. Ayrıca bk. Eski Saray
Toulouse 67
Tozkoparan (Türklerin büyük kemankeşi) 14, 76, 77
Trablusşam 18
Trabzon 13, 38, 50, 113, 153
Tuna 50
Tunus Beyi 39
Turan Neşriyat Yurdu 20
Tüfekçi Halid Ağa (Hâssa Hadesi) 61
Türk cemiyet hayatı 14
Türk mutfağı 59
Türk-Yunan Harbi 29, 94

U

Ufuk Gazetesi 14, 20, 53, 61, 83, 87, 105, 113, 121, 129, 180

Ü

Üsküdar 37, 58, 88, 105, 121, 124

V

Vahidettin Köşkü 14, 105

Vakit Gazetesi 160

Varşova 151

Vâsîf. bk. Şair Enderunlu Vâsîf

Venedik 49, 50, 146

Verem 45

Vidin Hapishanesi 129, 130

Viyana 36, 42, 77, 100, 125, 134, 144

Viyana Kongresi 42

Viyana Müzesi 77, 128

Vükelâ Vapuru 110, 111

W

William Pitt (Birleşik Krallığın en genç başbakanı) 41

Y

Yahudi (-ler) 31, 118

Yahya Efendi Mezarlığı 18

Yemen 144

Yeniçeriler 41, 62, 135

Yenikapı 59

Yeni Köşk 45

Yeniköy 59

Yesarizâde Mehmed Esad Efendi 62

Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi 62

Yeşil Tulumba 56

Yıldız 61, 62, 63

Yıldız Parkı 96

Yıldız Sarayı 17, 31, 57, 58, 93, 97, 100

27 Mayıs 1960 Darbesi 23

Yörük Ali (güreşçi) 14, 129, 130, 131, 132

Yunan (-lılar) 29, 66

Yusuf İzzeddin Efendi 100

Z

Zillullahi fi'l-Âlem (Yeryüzünde Allah'ın Gölgesi) 42

Ziya Gökalp 100

Zülkadriye 144

Sultan II. Abdülhamid'in Torunu Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında ESKİ İSTANBUL ve Sosyal Hayat

EMİNE SÂTİA HANIM SULTAN

Sultan II. Abdülhamid'in torunlarından Sâtiâ Hanım Sultan, 25 Haziran 1927 yılında Paris'te doğmuştur. Annesi Emine Nemika Sultan, babası Ali Kenan Bey'dir. 1952 yılında ailesiyle birlikte Türkiye'ye dönen Sâtiâ Hanım Sultan, 1956 yılında devrin önemli tarihçilerinden ve aynı zamanda DP Trabzon milletvekili Prof. Dr. Osman Turan ile evlenirler. Sâtiâ Turan, 1961-1976 yılları arasında *Babıâli'de Sabah*, *Dünya'da ve Türkiye'de Sabah*, *Sebil* ve *Ufuk* gazeteleriyle *Hilâl* dergisinde makaleler kaleme almıştır. Osman Turan'ın vefatının ardından bir daha evlenmeyen Sâtiâ Hanım Sultan, 6 Haziran 2003 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve İstanbul, Ümraniye'deki İhlamurkuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Sâtiâ Hanım Sultan'ın Hatıralarında Eski İstanbul ve Sosyal Hayat ile kadim İstanbul'u hasretle yâd ederken, tarihe mâil olmuş birçok olayı ve şahsiyeti de daha yakından tanımış olacağız. Bu münasebetle Türklerin büyük kemankeşi Tozkoparan'dan, Osmanlı devrinin büyük güreşçileri Yörük Ali ve Aliço'ya; bugün dahi bütün ihtişamıyla ayakta duran boğazın incisi Çırağan Sarayı'ndan Vahidettin Köşkü'ne; Çanakkale muharebelerinin unutulmuş kahramanlarından Torpido Zabitî Ali Haydar (Öztalay) Bey'den Şaire Leylâ Hanım'a; bundan mâadâ Osmanlı devri İstanbul'unun tarihî güzellikleri, Türk-İslâm medeniyetinin, Türk sanatının ve Türk mimarisinin en güzide eserleri, Osmanlı hanedan gelenekleri, Osmanlı padişahlannın sanatkâr yönleri, Türk cemiyet hayatının en güzel an'aneleri, asırlardır süregelen esnaf teşkilatının ve esnaflığın incelikleri, helva merasimleri; saray erkânı ve İstanbul halkının büyük bir sevinçle karşıladığı Ramazan-ı Şerif'in, iftar, sahur ve teravihleriyle nasıl ihyâ edildiği sade ve akıcı bir üslûpla tasvir edilmiştir.

Sâtiâ Hanım Sultan, dedesi ve payitaht İstanbul'un son büyük hakanı Sultan Abdülhamid hakkında birçok makale kaleme almış, bu makalelerinde Sultan'ın yetiştiği saray ortamı, çocukluğu ve sanatkâr yönü ele alınmış, son olarak Sultan Abdülhamid'in vefatıyla ilgili daha önce hiç bilinmeyen detaylara yer verilmiş, Sultan'ın na'sının yıkanmasından ebedî istirahatgâhına tevdiine kadar geçen zamanı ve yaşananları şairâne bir üslûpla ele almıştır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-62-7

9 786054 635627